

Využití korpusů

při výuce češtiny jako cizího jazyka

PLIN022

1.

PLIN022

Docházka

3 absence (18. 11. volno)

Ukončení (9. a 16. 12.)

Plán (části) lekce pro studenty cizince

cílová skupina, probírané učivo – učebnice → ústní prezentace

Cvičení na libovolný jazykový jev s využitím korpusu

→ praktická realizace v semináři
(kolegové budou v roli studentů češtiny,
vytisknout cvičení pro každého)

Je tady někdo, kdo.... ?

- ... je rád, že začal nový semestr
- ... učí češtinu pro cizince (má nějakou zkušenost s výukou)
- ... učí nebo učil češtinu na základní nebo střední škole
- ... plánuje pracovat jako učitel na plný úvazek
- ... nikdy nepracoval s korpusem
- ... používá korpus každý den
- ... je tady, protože potřebuje kredity

Klíčové pojmy

1. **Čeština jako mateřský jazyk (L1)**
2. **Čeština jako druhý jazyk (L2)**
Zděděný jazyk
3. **Čeština jako cizí jazyk**
4. **Čeština pro cizince**
5. **SERR**
6. **Korpus**
7. **Data-driven learning (DDL)**

Čeština jako mateřský jazyk (L1)

(první j., rodný j., výchozí j.)

jádrové komunikační kompetence (J. Hulstijn 2007, s. 665)

v raném dětském věku přirozenou akvizicí

→ **rodilý mluvčí**

Čeština jako druhý jazyk (L2)

jako „druhá mateřština“

v 1. fázi je čeština cizím jazykem

akvizice na území daného jazyka

komunitní jazyk (Ellis 1994): k obstarání základních životních potřeb

(jazyk institucionální, profesní i vyučovací)

Např. migranti v ČR

Zděděný jazyk

v raném dětském věku **přírozenou akvizicí**

komunikačně **omezen** pouze na **bazální domácí komunikaci**

nerozvinuté kognitivně podmíněné dovednosti (mluv. i **psaná** produkce)

Např. potomci emigrantů nebo původ. obyvatel doma hovoří jazykem předků

současně s ním, či krátce po něm však nabývá i **další jazyk**

= silnějším jazykem (vzdělávacím, profesním a institucionálním)

Čeština jako cizí jazyk

2 směry

1) **student:**

obvykle v pozdějším věku

řízeným učením mimo území daného jazyka

v prostředí, kde čeština není běžným prostředkem komunikace

(podobně AJ v českých školách)

2) **učitel:**

odborná příprava č. mluvčích pro výuku češtiny jako cílového jazyka

Čeština pro cizince

praktická výuka češtiny pro jinojazyčné mluvčí

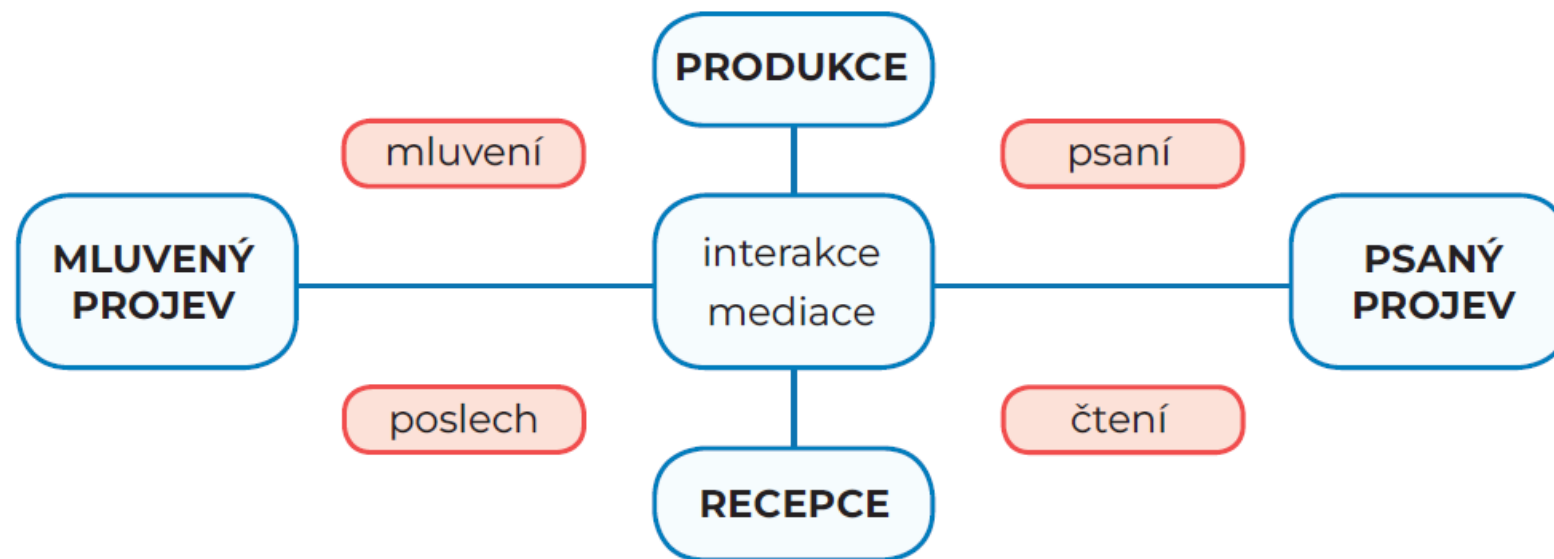
SERR

Společný evropský referenční rámec pro jazyky (Common European Framework of Reference for Languages)

komunikačně orientovaný přístup k jazyku

Schéma 1

Rozložení
řečových
dovedností podle
formy realizace
a aktivity
komunikantů

SERR

Společný evropský referenční rámec pro jazyky
(Common European Framework of Reference for Languages)

referenční úrovně (spektrum A1–C2)

A1–A2: základ, agramatické úrovně

B1–B2: samostatný mluvčí

C1–C2: zkušený mluvčí

Tabulka 2

Příklady deskriptorů pro úroveň A1–C2 v dovednosti čtení (převzato ze *SERR*, 2002, 71)

ČTENÍ S POROZUMĚNÍM – VŠEOBECNÁ STUPNICE

C2	Rozumí a kriticky interpretuje všechny formy písemného projevu včetně abstraktních textů náročných svou stavbou i jazykem, nebo velmi hovorových uměleckých i ostatních textů. Rozumí širokému rejstříku dlouhých a složitých textů, oceňuje jemné stylistické rozdíly a jak implicitní, tak explicitní významy textů.
C1	Rozumí podrobnostem v dlouhých a složitých textech, ať se vztahují k jeho/jejímu oboru či nikoli, za předpokladu, že má příležitost si znovu přečíst obtížné pasáže.
B2	Dokáže číst do značné míry samostatně, přičemž používá techniku a rychlost čtení odpovídající různým textům a účelům. Dobře se orientuje při výběru příručních materiálů. Má rozsáhlou funkční „čtecí“ slovní zásobu, ale může mít problémy s málo častými idiomatickými spojeními.
B1	Dokáže číst s porozuměním na uspokojivé úrovni nekomplikované faktografické texty vztahující se k tématům jeho/jejího oboru a zájmu.
A2	Rozumí krátkým, jednoduchým textům, které se týkají běžných konkrétních záležitostí a obsahují častou každodenní slovní zásobu nebo jazyk vztahující se k práci. Rozumí krátkým, jednoduchým textům obsahujícím nejčastěji užívanou slovní zásobu včetně internacionalismů, které existují v jeho/jejím mateřském jazyce.
A1	Rozumí jednoduchým frázím ve velmi krátkých, jednoduchých textech a dokáže vyhledat známá jména, slova a základní fráze a podle potřeby se ve čtení vracet zpět.

Jazykový korpus

„**Rozsáhlý soubor autentických textů** (psaných nebo mluvených) převedený do **elektronické podoby** v jednom formátu tak, aby v něm bylo možné **jednoduše vyhledávat** jazykové jevy (zejména slova a slovní spojení / kolokace) ...“

František Čermák (2017): KORPUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/KORPUS> (poslední přístup: 4. 9. 2024)

Korpusy a výuka

1. nepřímé využití

lingvisté, autoři učebních materiálů

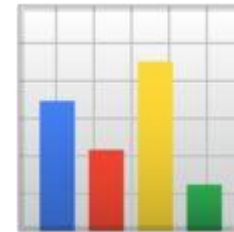
= analýza dat a aplikace na výukové materiály

2. přímé využití

studenti, lektori = vlastní aktivity s korpusy

3. popularizace

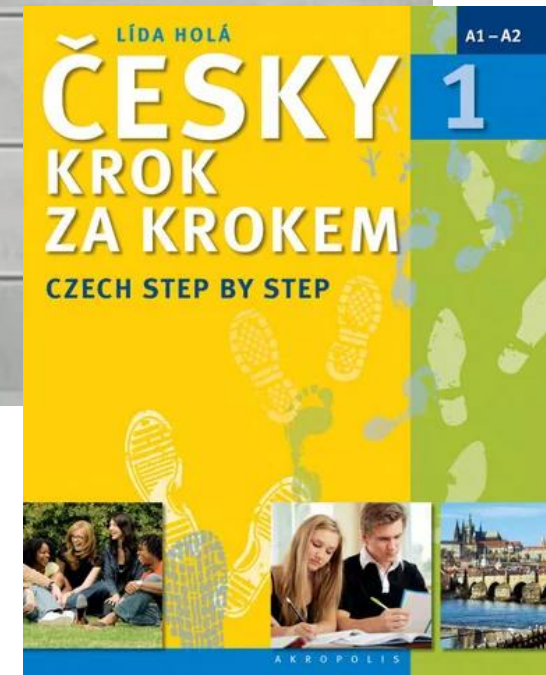
Hlavní motivace

L. Holá: Český krok za krokem (2016)

When a word ends in a consonant, it is	76.9 % <i>masculine</i> (doktoř doctor, lékař medical doctor, obchod shop, počítač computer) 20.5 % <i>feminine</i> (kancelář office, tramvaj tram) 2.6 % <i>neuter</i> (centrum centre, muzeum museum)
When a word ends in -a, it is	6.9 % <i>masculine</i> (koleg colleague, turista tourist) 92 % <i>feminine</i> (škola school, kavárna cafe) 1.1 % <i>neuter</i> (only loan words, e.g. téma theme)
When a word ends in -o, it is	0.7 % <i>masculine</i> (only loan words, e.g. gigol gigolo, mach macho) 99.3 % <i>neuter</i> (divadlo theatre, kino cinema)
When a word ends in -e/-ě*, it is	3 % <i>masculine</i> (průvodc guidebook) 89 % <i>feminine</i> (restaurac restaurant, kolegyně colleague) 8 % <i>neuter</i> (letišť airport, parkovišť car park, kuř chicken)
When a word ends in -í, it is	0.5 % <i>masculine</i> (recepční receptionist) 0.5 % <i>feminine</i> (recepční receptionist, pan Mrs., Madam) 99 % <i>neuter</i> (nádraží station, náměstí square)

*Nouns ending in -ice and -yně are mostly feminine. Words ending in -iště are always neuter.
Compiled by SYN2015

Data-driven learning (DDL)

„výuka řízená daty“

metoda výuky založená na korpusovém přístupu

„úkolem studenta je **objevovat** cizí jazyk

a úkolem učitele je zaručit **kontext**,

ve kterém student bude schopen **rozvinout strategii** pro toto **objevování**“

(T. Johns 1991)

Praktický úkol

V roli učitele

- Vysvětlete studentům češtiny význam slov ***přece*** a ***vždyt'***

Praktický úkol

V roli učitele

- Vysvětlete studentu češtiny význam slov ***přece*** a ***vždyt'***

- 1. Rodilý mluvčí – komplexní jazyková znalost, kompetence**
– introspekce (vlastní jaz. povědomí, jaz. cit)

Praktický úkol

V roli učitele

- Vysvětlete studentu češtiny význam slov ***přece*** a ***vždyt'***
 1. Rodilý mluvčí – komplexní jazyková znalost, kompetence ?
 2. Výkladové slovníky

přece

dělení: pře-ce¹

příklady: *Tvář tak mladá, a přece tak vyspělá. Na mě je přece spolehnutí. Tak to udělal přece jen dobře.*

Heslové slovo bylo nalezeno také v následujících slovnících: [SSČ](#), [SSJČ](#)

SSČ

přece sp. souř. odpor. a přece *přesto*: umí to, a přece se zmýlil

- **přece** část. cit. s význ. *zdůraznění správnosti vlastní výpovědi, vždyt'*: na tom přece nezáleží; tak se to přece nedá dělat

SSJČ

přece, kniž. **přec**, ob. **přeci** (†přecet' Třeb.) (dř. ps. též předc-) (nář. přecej Nov., přecejc Jir., Herrm.) přísl. a citosl.

I. přísl.

1. (zprav. ve spoj. s a, ale, ale jen, však) *vyjadřuje zesílené odporování ději dř. řečenému; zdůrazňuje obsah věty řídicí vzhledem k vedl. větě přípusťkové; přesto, nicméně*: o mnoho se zlepšil, a p. to nestačilo; ztratil tolik, ale p. (jen) vytrval; vyhrožujte si mně: p. zrádcem nebudu (Havl.); - ačkoli jsme na nedostatky upozorňovali, přece nebyly odstraněny

2. (zprav. ve spoj. s jen, jenom) *zdůrazňuje platnost tvrzení, o kt. by se mohlo pochybovat n. kt. odporuje očekávání*: je p. jen hodný; p. jen to je pravda; to snad p. ne; mužský je přec jen divný tvor (Ner.); p. jednou se jí to podařilo

3. *vytýká tvrzení, kt. se přehlíží n. kt. je samozřejmé; vždyt'*: není to p. poprvé; vidíte p., že odpočívá; jsou přeci tři děti na chalupě (Rais); na tom p. nezáleží; šedesát let není p. mnoho; tak se to p. nedá dělat; to jsem p. já; jsme p. všichni lidé

II. citosl. *doprovází výzvu, rozkaz, otázku; no tak*: pověz p.; neplač p.; jdi už p.

Další slovní charakteristiky a příklady: [ČNK](#)

vždyť

dělení: vždyť¹

příklady: *Vždyť se uvidíme.*

Vždyť podvádět je tak snadné.

Bez nekomunikativních a protivných lidí se určitě dohodneme, vždyť jsme lidé.

Heslové slovo bylo nalezeno také v následujících slovnících: [SSČ](#), [SSJČ](#)

SSČ

vždyť sp. souř. důvod. *neboť*: mluv pomalu, vždyť ti nerozumím

- **vždyť** část. cit. s význ. *zdůraznění*, *však*: vždyť uvidíme; Že zas nepřišel? — Vždyť jsem to věděl!

SSJČ

vždyť (ob. dyť Klost., Kos., dyk Jir., †vzdyť Pal.) sp. a přísl.

I. sp. souřadicí *uvádí větu, kt. vyjadřuje důvod toho, co je obsahem předcházející věty; neboť, však I 2*: rád to udělám, v. je to má povinnost; nebojte se, v. se nic nestane; nespíchej, v. máš dost času; mírni se, v. se to nesluší; dej pozor, v. mi ublížíš

II. přísl.

1. *vyjadřuje, že něj. tvrzení se uvádí jako námitka proti cizímu tvrzení, názoru; přece I 2*: že tu nebyl? V. jsem ho viděl; tys to slyšel? V. jsi tu nebyl
2. *zdůrazňuje vůbec něj. výpověď*: v. jsem věděl, že to tak dopadne *však I 3*; v. uvidíme; v. jsem to hned povídal *přece I 1*; v. ani nepozdravil; vy jste se spadla! V. je vás půl (Pujm.); proč nemluvíš? V. je to hrozné
3. *ob. vyjadřuje přitakání; ano 1, jo 1*: pospěš si! No v.

Další slovní charakteristiky a příklady: [ČNK](#)

Praktický úkol

V roli učitele

- Vysvětlete studentu češtiny význam slov ***přece*** a ***vždyt'***
 1. Rodilý mluvčí – komplexní jazyková znalost, kompetence ?
 2. Výkladové slovníky
 3. Učebnice češtiny pro cizince

L. Holá, P. Bořilová (2009; 2023): Česky krok za krokem 2

B1 – lekce 16, s. 163

!!! POZOR: vždyť, přece, sice, totiž

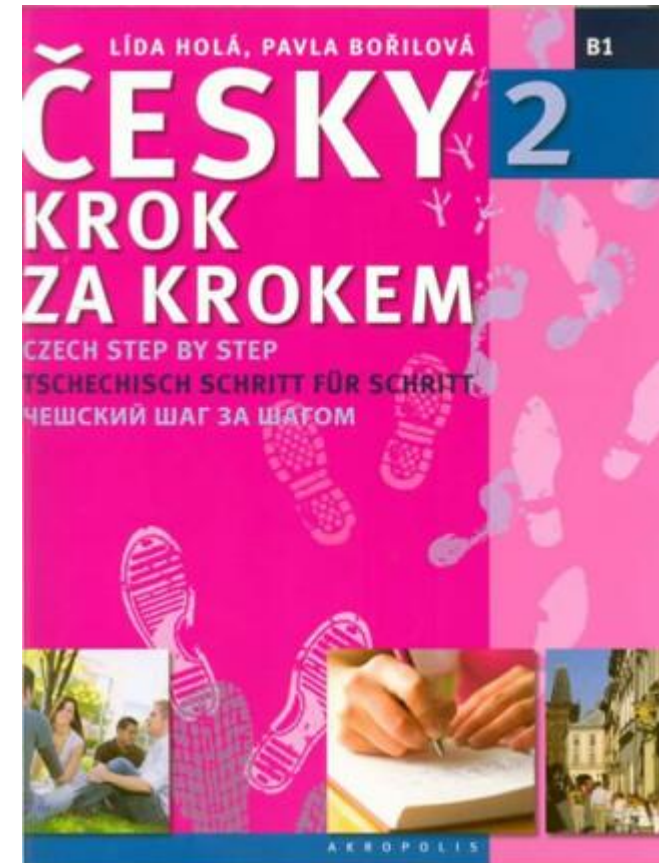
Tato slova nemají vlastní význam, pouze vysvětlují, upřesňují nebo zdůrazňují význam věty. Všimněte si:

Objednal jsem novou televizi. – Jak to? **Vždyť** nemáme peníze!

Objednal jsem novou televizi. – Jak to? Nemáme **přece** peníze!

Nemáme **sice** peníze, ale objednal jsem novou televizi.

Nemáme už peníze, koupil jsem **totiž** televizi.

Praktický úkol

V roli učitele

- Vysvětlete studentu češtiny význam slov ***přece*** a ***vždyt'***
 1. Rodilý mluvčí – komplexní jazyková znalost, kompetence ?
 2. Výkladové slovníky
 3. Učebnice češtiny pro cizince
 4. Korpus

přece

dělení: pře-ce¹

příklady: *Tvář tak mladá, a přece tak vyspělá. Na mě je přece spolehnutí. Tak to udělal přece jen dobře.*

Heslové slovo bylo nalezeno také v následujících slovnících: [SSČ](#), [SSJČ](#)

SSČ

přece sp. souř. odpor. a přece *přesto*: umí to, a přece se zmýlil

- **přece** část. cit. s význ. *zdůraznění správnosti vlastní výpovědi, vždyť*: na tom přece nezáleží; tak se to přece nedá dělat

SSJČ

přece, kniž. **přec**, ob. **přeci** (†přecet' Třeb.) (dř. ps. též předc-) (nář. přecej Nov., přecejc Jir., Herrm.) přísl. a citosl.

I. přísl.

1. (zprav. ve spoj. s a, ale, ale jen, však) *vyjadřuje zesílené odporování ději dř. řečenému; zdůrazňuje obsah věty řídicí vzhledem k vedl. větě přípuskové; přesto, nicméně*: o mnoho se zlepšil, a p. to nestačilo; ztratil tolik, ale p. (jen) vytrval; vyhrožujte si mně: p. zrádcem nebudu (Havl.); - ačkoli jsme na nedostatky upozorňovali, přece nebyly odstraněny

2. (zprav. ve spoj. s jen, jenom) *zdůrazňuje platnost tvrzení, o kt. by se mohlo pochybovat n. kt. odporuje očekávání*: je p. jen hodný; p. jen to je pravda; to snad p. ne; mužský je přec jen divný tvor (Ner.); p. jednou se jí to podařilo

3. *vytýká tvrzení, kt. se přehlíží n. kt. je samozřejmé; vždyť*: není to p. poprvé; vidíte p., že odpočívá; jsou přeci tři děti na chalupě (Rais); na tom p. nezáleží; šedesát let není p. mnoho; tak se to p. nedá dělat; to jsem p. já; jsme p. všichni lidé

II. citosl. *doprovází výzvu, rozkaz, otázku; no tak*: pověz p.; neplač p.; jdi už p.

Další slovní charakteristiky a příklady: [ČNK](#)

Kolokace

vědět muset vždyť
 jenom jen nakonec
 ! no tenhle něco

Zdroj: syn2015, podrobnější informace: [Kolokace v SYN2015 \(KonText\)](#)

Ukázky kolokací v textech

- i** Meruňky jsou **přece** jen poměrně háklivé, je to letní ovoce a musí se rychle zpracovat.
- i** Já jsem **přece** neměl jenom dětské knížky.
- i** Vždyť **přece** tak obrovský a dynamický fenomén, jakým Amazonka je, neustále přeměňuje okolní krajinu.
- i** Pokud těžba nakonec **přece** jen začne, nebude to dříve než v roce 2015.
- i** My vám ji **přece** nahradíme autobusy!
- i** Ať se občas choval jak chtěl zatvrzele, musel **přece** vědět, že tímhle způsobem daleko nedojede, a kdyby to nebyl Westerwald, tak možná nějaký jiný Wald, nějaké jiné okresní město, cokoli, co nelze při nejlepší vůli zaměňovat za Čínu, a Čína pak už od jistého okamžiku nepřicházela jednoduše v úvahu, i když
- i** Sklání se k polibku, pootvěřela něžné rty a odpověděla mu jazykem, poprvé cítí, že sdílí jeho touhu, napadá ho, že ho **přece** jen musí milovat, že nejsou jen dvě navzájem se podpírající snůšky utrpení.
- i** ' Musí vás **přece** něco napadnout, monsieur Poirote!' naléhal.
- i** Tento kurs studentům přibližuje onu záhadnou skupinu číselných tlačítek na počítačové klávesnici a ukazuje, jak ji prakticky využít k provádění základních matematických výpočtů – jako je sčítání, odčítání, násobení a ... no, **přece** vám nebudeme o kursu prozrazovat úplně všechno, že?
- i** " Ale tohle je **přece** nouzový případ, pane!"

Zdroj: syn2015

<https://www.korpus.cz/slovo-v-kostce/search/cs/p%C5%99ece?lemma=p%C5%99ece>

no
div panebože divit
věděť koneckonců sakra
přece proboha znát

Zdroj: syn2015, podrobnější informace: [Kolokace v SYN2015 \(KonText\)](#)

- i** Proboha, **vždyť** mám na dnešek sjednanou schůzku!
- i** Ale jak jen se baron mohl dostat ze žaláře, **vždyť** ho přece střežili?
- i** Není divu, **vždyť** i zárodek příběhu je pro malého čtenáře lépe stravitelný než poučení pana učitele, byť pronášené přímou řečí.
- i** „No aby ne, sakra, **vždyť** je to jen chatka, Viggo, je smontovaná ze všeho možného.“
- i** „No, **vždyť** právě.“
- i** Chápu samozřejmě i tvou rozmrzelost, ale **vždyť** se koneckonců nejednalo o nic jiného než o otázku, abych tak řekl, tvé sebeúcty a tváře, o to, že jsi se musela stýkat s šaškem.
- i** Ale není se čemu divit, **vždyť** rozvor náprav 2700 mm v tomto segmentu u jiného vozu nenajdete.
- i** Panebože, **vždyť** jsi mi to sama říkávala, když jsme ještě byly kamarádky.“
- i** Až teď, jemu, **vždyť** to všichni víte...
- i** Ach, čtenáři, **vždyť** to znáš: zázrak je vždycky nepochopitelný.

Zdroj: syn2015

<https://www.korpus.cz/slovo-v-kostce/search/cs/p%C5%99ece?lemma=p%C5%99ece>

Doporučená literatura

Volně ke stažení na

<https://vupshop.cz/cs/domu/3225-didaktika-cestiny-jako-ciziho-a-druheho-jazyka.html>